

Medlemsbrev

februar 2015

Generalforsamling

Årets generalforsamling afholdes den 25. marts 2015 kl. 15.00 i Direktoratet for Kriminalforsorgen, Strandgade 100, København K.

Kontingent

Indbetaling af kontingent for 2015 (100 kr. for privatmedlemmer) kan foretages til selskabets bankkonto i Sydbank med tydelig angivelse af indbetaler. Endvidere er det muligt at betale kontant i forbindelse med generalforsamlingen, hvor det nyeste årskrift bliver lanceret.

Arbejdshuset der startede på heden

I tiden omkring 1930 trak det op til en straffelovsændring, som kom til at indeholde en ny sanktionsform "Arbejdshus".

Dem der blev dømt til anbringelse i "Arbejdshus" var lovovertrædere, der ikke var farlige, men kun "besværlige" for samfundet, idet de ofte recidiverede hurtigt efter løsladelsen med småkriminalitet.

Arbejdshusdommen måtte ikke ligestilles med straf, hvilket var præciseret i loven. Dommen var til dels tidsbestemt, idet den lød på anbringelse fra et til fem år. Arbejdshusfangerne kunne ifølge loven opnå prøveløsladelse efter et års ophold, men i praksis var det ofte efter to års anbringelse.

I prøveløsladelsen indgik som regel en række betingelser, og blev disse overtrådt skete genindsættelsen administrativt – altså udenom domstolene.

I 1932 blev der indledt forhandlinger med Justitsministeriet om oprettelsen af "Statens Arbejdshus" i Sdr. Omme. Egnens rigsdagsmænd forhandlede sig frem til det resultat, at Justitsministeriet købte 1.800 tdr. sammenhængende areal, som hovedsagelig bestod af hede, øst for Sdr. Omme by. En af de rigsdagsmænd der var særligt varm fortaler for placeringen ved Sdr. Omme, var Jens Holdgaard fra Ikast. Som en anerkendelse for dette arbejde er der rejst en mindesten for Jens Holdgaard, ligesom vejen fra byen ud til anstalten bærer hans navn "Holdgaardsvej".

Da placeringen var afklaret, gik man straks i gang med at opføre bygninger og forbedre veje. De første bygninger bestod af træbarakker, som delvis endnu består. De anvendes dog ikke længere til belæg, men har fundet anden anvendelse.

Den 24. april 1933 blev anstalten taget i brug med plads til 52 fanger. Anstaltens første leder blev fængselsinspektør A. Hertel. De første bygninger indeholdt tre tjenesteboliger og nogle primitive landsbrugsbygninger.

Formålet med anbringelsen af fangerne i det nye arbejdshus var, at man kunne arbejde dem samtidig med at arbejdet både var sundt og samfundsnyttigt. Endelig kunne arbejdet med opdyrkning og beplantning af heden foregå under langt frie-

re former, end det var muligt i de gamle fængsler.

Udbygning af anstalten er sket i et jævnt tempo. I 1939 var der således plads til 300 fanger, mens den faste stab af medarbejdere udgjorde ca. 100.

Grundtanken ved opdyrkning af heden var, at når jorden var anvendelig som landbrugsjord, kunne man afhænde den til egnens landmænd, ligesom der også kunne oprettes nye brug.

Tiderne og landbrugspolitikken udviklede sig imidlertid ikke som forudset, og det blev derfor besluttet, at staten ville beholde jorden, og man forlod dermed den oprindelige idé.

Bag tanken med at afhænde jorden lå også, at anstalten skulle flyttes, og opdyrkingen af den jyske hede skulle fortsættes et nyt sted. Nu hvor der var truffet en anden afgørelse lå det fast, at Sdr. Omme havde fået en permanent institution.

Arbejdshuset var et af de første steder, hvor man indenfor Fængselsvæsnet kunne tilbyde fangerne énmandsstuer i pavilloner med plads til 60 mand.

Anstalten stod i 1946-47 fuldt udbygget i sin specielle form med fem etplans, hestekoformede bygninger samt en mindre afdeling på ca. 20 pladser. Sidstnævnte bygning var opført allerede i 1936, og skulle anvendes til drankerhjem. Senere er bygningen indgået som en normal afdeling i anstalten.

Statens Arbejdshus ved Sønder Omme (foto 1935).

Anstaltens bygninger er opført som murstensbyggeri og i en god kvalitet, hvorfor besættelsesmagten under anden verdenskrig hurtigt fik øje på stedet. Fra december 1943 til september 1945 var størstedelen af anstaltens bygninger og tilhørende boliger beslaglagt af den tyske værnemagt. Anstalten fungerede som kaserne for soldaterne. Senere blev den anvendt til indkvartering af flygtninge.

Under besættelsen fik Fængselsvæsnet lov til forsat at drive jorden, og de fanger, der var nødvendige til arbejdet, fik tilladelse til at bo i den før omtalte afdeling med 20 pladser. Resten af arbejdsfangerne blev sammen med personalet flyttet til andre anstalter og til nyoprettede lejre.

Ved befrielsen i 1945 var der anbragt i alt 2.800 flygtninge (mænd, kvinder og børn) i anstalten, hvilket ikke gik spurlost hen over bygningerne efter rømningen.

Der forestod derfor et stort istandsættelsesarbejde, inden man kunne genhuse arbejdsfangerne i fuldt omfang. Ligesom anstaltens tjeneste- og lejeboliger måtte gennemgå store reparationer, før beboerne kunne flytte ind igen.

Efter krigen var tallet af dømte til "Arbejdshus" meget højt – omkring 300 mand.

Tallet holdt sig stabilt i nogen tid, men efter ca. 10 års forløb var der tale om et ret kraftigt fald i arbejdsfangerne. Omkring 1957 var der således under 200 fanger i "Arbejdshus".

Udviklingen fortsatte med færre dømt til anbringelse i "Arbejdshus". I 1960-erne faldt tallet så meget, at man i perioder måtte supplere en afdeling med et antal fængselsdømte.

De tidsbestemte anbringelsesformer kom efterhånden mere og mere i søgelyset hos politikerne og fængselsmyndighederne, og da Straffeloven i 1973 blev ændret forsvandt sanktionen "Arbejdshus" ud af loven.

Anstalten overgik herefter til åbent statsfængsel.

Kilde: bl.a. jubilæumsskriftet "Statsfængslet ved Sdr. Omme 75 år" i 2008 (køb [Sdr. Ommes jubilæumsskrift](#) for 40 kr.).

